

[nová] Čeština
doma
& ve světě

---

1 2016

Nová čeština doma a ve světě

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

1/2016

Redakce:

Vedoucí redaktorka - Mgr. Kateřina Romaševská, Ph.D.

Výkonná redaktorka - Mgr. Katarzyna Vaculová

Členové redakce - Mgr. Adriana Filas, Mgr. Oleksandr Sukhanek,

Mgr. Maria Simeunovich-Skvortsova

Korektorky - Mgr. Olga Fojtíková, Bc. Jana Georgievová, Bc. BcA. Markéta Kraevská,

Mgr. Zorica Stojanovičová, Mgr. Evgenia Ulyankina

Adresa redakce:

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií FF UK

nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1

Tel. (+420) 221 619 347, e-mail: ncds@ff.cuni.cz

Objednávky vyřizuje:

Vydavatelství Filozofické fakulty UK,

nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, e-mail: books@ff.cuni.cz

Návrh grafické úpravy a obálky: Studio Lacerta (www.sazba.cz)

Sazba: Lukáš Vavrečka, nakladatelství Pavel Mervart (www.pavelmervart.cz)

Obsah

Úvodní slovo	9
Recenze	
Petra Stankovska Bozděchová, I. (2015): <i>Korespondence v češtině: příručka pro cizince</i>	12
Josef Šimandl Šmejkalová, M. (2015): <i>Praporu věren i ve ztraceném boji.</i>	14
Články	
Kateřina Bělohávková <i>Ovlivňují jednotlivé složky předpovědi počasí (obraz a zvuk) porozumění tomuto typu mediálního produktu?</i>	17
Marie Čechová <i>Vybrané psychodidaktické aspekty a faktory ve vyučování češtině</i>	28
Zuzana Hajíčková <i>Učebnice pro žáka-cizince</i>	36
Martin Klimovič <i>Porozumenie textu ako prostriedok stimulovania kognície žiaka</i>	50
Jana Svobodová <i>K některým aspektům komunikačně pojaté výuky češtiny na základní škole</i>	62
Iva Košek Bartošová <i>Metody výuky čtení využívané v České republice</i>	78
Radana Metelková Svobodová <i>K budování žákovských čtenářských dovedností v české edukaci 1. stupně ZŠ</i>	90
Jasňa Pacovská, Gabriela Kosinová, Tereza Pražáková <i>Výchovné akcenty kognitívne orientované výuky mateřského jazyka</i>	103
Alena Sigmundová <i>Vliv jazykové stránky matematických slovních úloh na kvalitu žákovy řešení</i>	113

Jaromíra Šindelářová <i>Problematika vzdělávání žáků-cizinců v české primární škole</i>	118
Hana Voralová <i>Využití metody instrumentálního obohacování ve výuce českého jazyka</i>	133
Věra Vykoukalová <i>Rozvoj čtenářské gramotnosti cílenými úlohami</i>	144
Pavel Zíkl, Iva Košek Bartošová, Kateřina Josefová Víšková <i>Vliv fontu písma na rychlost a kvalitu čtení žáků 1. stupně ZŠ</i>	157
O autorech tohoto čísla	165

Šmejkalová, Martina (2015):

Praporu věren i ve ztraceném boji. Vladimír Šmilauer - život a dílo filologa (1895-1983).

Praha: Academia.

Josef Šimandl

Martina Šmejkalová (PedF UK) v loňském roce vydala výstup z projektu „Vladimír Šmilauer“, financovaného Grantovou agenturou České republiky. Je jím nanejvýš záslužná monografie o nepřehlédnutelné osobnosti v novodobých dějinách jazykovědné bohemistiky.

Na probádaném bohatém materiálu, který chová především literární archiv Památníku národního písemnictví v nezpracovaném fondu Šmilauer Vladimír (k tomuto i ostatním zdrojům viz s. 17-19), a s přispěním nejméně 22 osob blízkých zejména Šmilauerovi nebo PNP (viz poděkování na s. 20-21) představuje autorka v prvním oddílu knihy Šmilauerův ŽIVOT, a to do všech zdokumentovaných detailů, například z čeho Vladimíra Šmilauera zkoušel u maturity jeho tehdejší češtinář Antonín Profous nebo s jakou rodinnou tradicí byla spjata zahrada ve Všenorech, kde se kromě pěstování ovoce také třeba konzultovalo a konaly se neformální semináře. Že se V. Šmilauer zejména v meziválečné době věnoval maďarštině a z této znalosti těžil při práci na svém Vodopisu starého Slovenska (Šmilauer 1932), to v obecném povědomí je; ale informaci, že ho k tomuto jazyku přivedla vojenská služba pod maďarským velitelem za Velké války na železniční stanici Mladenovac, nabízí pro plasticitu Šmilauerova obrazu až tato práce, kterou Šmejkalová nabídla čtenářům. Poznamenejme hned, že tato biografická část (tím méně pak kniha jako celek) nepodléhá konvencím žánru oslavných životopisů, naopak reflektuje soudobá desiderata na práce z dějin lingvistiky (deklarativně na s. 12-15: Metodologická východiska).

Další, velký a členitý oddíl je nadepsán LINGVISTA. Nadpis jeho první části „Filolog mezi šelmami“, stejně jako první nadpis nižší úrovně – Šmilauer a „nové směry lingvistické“ – odkazují k tématu, které rovněž je v obecném povědomí, totiž ke Šmilauerovi jako prý staromilsky pozitivistickému oponentovi samospasitelně strukturalistického Pražského lingvistického kroužku. Zatímco se však toto obecné povědomí zakládá na tradovaných klíse, jakým je např. údajný Havránekův úšklebek nad Šmilauerovým „jazykovým účetnictvím“, můžeme nyní v práci Šmejkalové na autentických dokladech z dobových textů objevovat složitou genezi i pozdější vývoj vztahu Havránek-Šmilauer (a přečíst si i autorčino hodnocení tohoto vztahu z odstupu, aniž by Havránekovi přitěžovalo). Díky tomu si však také můžeme uvědomit meze listinných a podobných důkazů. Dalšími částmi oddílu LINGVISTA jsou „Onomastik“, „Syntaktik“, kde se mj. referuje o přijetí Učebnice větného rozboru (Šmilauer 1955) v dobových odborných kruzích a podává se i její hodnocení dnešními očima,

včetně jejího inspirativního vlivu na podobu Prague Dependency Treebank, „O slovnících a slovníkářích“ (Šmilauerův podíl na vypracování slovníků příručního, spisovné češtiny, staročeského, etymologického, frekvenčního, cizích slov, synonymického, dialektologického; přimyká se k nim i Novočeské tvoření slov /Šmilauer 1971/), „Legiony referátů. Recenzent“, tedy 13 stran o košaté recenzní činnosti, a konečně „Krása jazyka“, část zabývající se jazykovou osvětou; ze Šmilauerových aktivit tohoto zaměření dodnes žije Kruh přátel českého jazyka, byť je už jiným fórem než při svém založení 31. března 1938.

Poslední oddíl je nazván UČITEL. Šmilauer je tu představen ve vztahu ke škole a školství: jako tříbitel školské terminologie, jako didaktik, posuzovatel učebnic i jako pedagog. Jeden z nadpisů tohoto oddílu byl použit pro název pietního šmilauerovského shromáždění Jazykovědného sdružení České republiky (spolu s Katedrou českého jazyka PedF UK a Kruhem přátel českého jazyka), které se uskutečnilo 3. prosince 2015 na půdě PedF UK: Veliký vědec mezi učiteli – veliký učitel mezi vědci.

Šestistránkový závěr práce zodpovídá dvě otázky z úvodu: (1) jak bylo jazykové a jazykovědné společenství ovlivněno jednáním jednoho ze svých aktérů – lingvisty Vladimíra Šmilauera; (2) jaký byl vztah Šmilauera k jazyku jako k objektu výzkumu. Připomeňme aspoň toto: ač nepodal teorii jazykové kultury, o jazykovou kulturu dbal, „cítil potřebu normativního a regulativního přístupu k jazykovým jevům“ (s. 491), „svá tvrzení vždy opíral o bohatství dokladového materiálu“ (tamtéž), ve vztahu k jazyku „měla u něj silný podíl afektivní postojová složka“ (s. 492). Na sám závěr práce je zařazena citace z básně Viktora Dyka (autorka poctivě uvádí, že ji identifikoval Michal Jareš); tato citace dala monografii titul.

Knihu Martiny Šmejkalové můžeme doporučit jak těm, kteří mají k Vladimíru Šmilauerovi kladný vztah a rádi se podívají na další fasety této osobnosti, tak těm, kteří chtějí kromě vynášení tradic pražského strukturalismu slyšet něco konkrétního a nehanlivého také o jiných proudech našeho lingvistického života ve 20. století. V tomto směru autorka navázala na znovuobjevování Ertla nebo Hallera, do něhož se podstatně útlejšími, ale velmi záslužnými knížkami editorsky pustil Jan Chromý (Chromý 2011; Chromý–Martínek 2007). Autorka knihou předvedla vpravdě šmilauerovskou rovnováhu akribie a rozhledu.

Bibliografie:

- Chromý, J. – Martínek, F. (eds.) (2007): *Jiří Haller: Dar jazyka. Deset statí o češtině*. Praha: Herrmann & synové.
- Chromý, J. (ed.) (2011): *Václav Ertl: Dobrý autor. Výbor z jazykovědného díla*. Praha: Akropolis
- Šmilauer, V. (1932): *Vodopisu starého Slovenska*. Praha–Bratislava: Učená společnost Šafaříková.
- Šmilauer, V. (1955): *Učebnice větného rozboru*. Praha: SPN.
- Šmilauer, V. (1971): *Novočeské tvoření slov*. Praha: SPN.